

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ

Військова діяльність є одним з екологічно небезпечних видів діяльності. У процесі її здійснення відбувається шкідливий вплив на навколишнє середовище. Рівень професійної підготовки офіцерів в значній мірі визначає можливість вирішувати завдання службово-бойової та повсякденної діяльності в умовах екологічної кризи. Екологічна освіта та виховання необхідні для формування екологічної культури майбутнього офіцера як елемента його загальної та професійної культури.

Ключові слова: екологія, екологічна освіта та виховання, екологічна культура, майбутній офіцер, внутрішні війська

Военная деятельность является одним из экологически опасных видов деятельности. В ходе ее осуществления оказывается вредное воздействие на окружающую среду. Уровень профессиональной подготовки офицеров в значительной мере определяет возможность решать задачи служебно-боевой и повседневной деятельности в условиях экологического кризиса. Экологическое образование и воспитание необходимо для формирования экологической культуры будущего офицера как элемента его общей и профессиональной культуры.

Ключевые слова: экология, экологическое образование и воспитание, экологическая культура, будущий офицер, внутренние войска

The paper considers the role of environmental education and training, which is necessary for the formation of ecological culture of future officers as a part of their general professional culture. The problem of harmonious interaction between society and nature and the special role of environmental education and training in its support are shown.

The article reveals theoretical and methodological principles for the future officers who will study the ecological subject "Fundamentals of Ecology".

It has been pointed out that the doctrine of Vernadskyi about the biosphere is the foundation for understanding of ecology. Because of that, the curriculum of the course "Fundamentals of Ecology" developed for future officers includes some main ecological concepts as well as a wide range of issues related to the characteristics of biogeochemical cycle of substances in the biosphere and the impact of human activities; pollution characteristics that are affected by activities of the military

complex and its influence to the biota on different levels of the organization; ecological monitoring of chemical pollution.

The article proves that the course helps to get skills to apply basic fundamental ecological knowledge to form personal attitude to environmental problems of the world, native land in particular; to evaluate an approximate level of ecological risk; to effectively use ecological guidelines, national legislative and regulatory documents about environmental protection; to formulate practical proposals for improving the ecological environment; to make practical decisions based on real environmental situation; to perform the functions of members of public environmental organizations, to participate in public ecological expertise; to conduct ecological education and upbringing of students through direct acquisition of the subject; to spread ecological propaganda among people.

It was shown that the "Fundamentals of Ecology" is important for the development of ecological culture of cadets and students. It introduces the most difficult element, namely, a person who is regarded as the psycho biosocial essence and the product of its creative activity (techno sphere), into the problems of ecology and environmental protection. The final topic of the course is "Strategy and tactics of conservation and stable development of life on the Earth" can familiarize students with global ecological problems of our time, scientific forecasts for further mankind and nature interaction. Future officers will review modern strategies for overcoming an ecological crisis – social, economical and philosophical ones.

The article emphasizes that any society which strives to develop, requires modern, spiritually educated future officers who will be able to make responsible decisions on their own; can predict possible consequences of activity in nature; are capable of cooperation and are distinguished by their mobility, dynamism, and constructive approach. This kind of ecological education should play a key role in preserving any nation, its gene pool, in providing sustainable society development; it should become an important factor in the process of humanization of social and economic relations, in forming new adjustments for harmonious coexistence between society and nature.

Keywords: *ecology, ecological education, ecological culture, future officer, internal troops.*

Постановка проблеми. На зламі тисячоліть, який зараз переживає людська цивілізація, негативні для навколишнього природного середовища наслідки науково-технічного прогресу досягли настільки великих масштабів, що деякі з них стають незворотними, а іноді й катастрофічними. Тому проблема гармонійної взаємодії суспільства з природою наразі надзвичайно актуальна. Особлива роль у її вирішенні належить екологічній освіті та вихованню

населення. Це завдання стоїть перед усіма ланками освіти і повинне вирішуватися суспільством комплексно [1; 2].

Успішне вирішення цієї проблеми у внутрішніх військах залежить, перш за все, від рівня екологічної освіти майбутнього офіцера. Це повинно залишатися пріоритетним, стратегічним напрямом у системі сучасної військової освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження проблем екологічної підготовки майбутніх офіцерів лежить у площині їхньої загально професійної та військової підготовки, теоретичні питання якої розглядали такі дослідники, як В. Бондар, В. Завоїстий, Л. Кандибович, С. Полторак, В. Тробюк, М. Медвідь, І. Мельников, О. Пахомов та інші.

Методолого-теоретичні засади екологічної освіти і виховання студентської молоді були предметом дослідження Ю. Бойчука, Л. Лук'янової, О. Плахотнік, А. Степанюк, С. Шмалей та інших дослідників.

На жаль, питання екологічної підготовки майбутнього офіцера внутрішніх військ є фрагментарними і недостатньо висвітленими у психолого-педагогічній науці. У зв'язку з цим метою статті є розкриття теоретичних та методичних засад вивчення майбутніми офіцерами дисципліни екологічного напрямку «Основи екології».

Виклад основного матеріалу. Курс «Основи екології», який вивчають майбутні офіцери, сприяє формуванню знань про біотичні, абіотичні та антропогенні екологічні фактори, закономірності взаємовідношень організмів із навколишнім середовищем, особливості організації і функціонування систем і структур надорганізмного рівня (видів, популяцій, екосистем, біосфери). При формуванні понять про екосистеми розглядаються регулятивні й адаптивні механізми, які сприяють їх стійкості та саморегуляції в мінливих умовах середовища. Основоположним у розумінні екології є вчення В. Вернадського про біосферу. Також програма курсу «Основи екології», яка розроблена для майбутніх офіцерів, крім основних екологічних понять, включає більш широкий спектр питань, пов'язаних із особливостями біогеохімічного колообігу речовин у біосфері та впливу на нього антропогенної діяльності; характеристикою

забруднення навколишнього середовища діяльністю військового комплексу та його впливу на біоту різних рівнів організації; екологічним моніторингом хімічного забруднення [3].

Система екологічної освіти і виховання реалізується через використання різноманітних форм і методів організації навчально-виховного процесу [4].

Курсанти та студенти у процесі вивчення цього курсу отримують знання про основні екологічні терміни, поняття, фактори, закони; особливості будови, закономірності еволюції і функціонування біосфери та її складових; причини, наслідки і шляхи усунення глобальних, регіональних і локальних екологічних криз; стан природних ресурсів та їх використання; основні форми й особливості антропогенного впливу на навколишнє середовище; основи раціонального природокористування і охорони компонентів біосфери; методи моделювання та прогнозу екологічних процесів у біосфері; особливості екологічного стану України та її регіонів; екологічний стан Харківщини; залежність здоров'я людини від екологічних факторів навколишнього середовища; міжнародні і національні правові документи про охорону навколишнього природного середовища; основні принципи глобальної та національної екополітики; роль і значення екологічної освіти і виховання у поліпшенні екологічного стану навколишнього природного середовища.

Курс «Основи екології» сприяє оволодінню умінням застосовувати базові фундаментальні екологічні знання при формуванні особистого ставлення до екологічних проблем світу, рідного краю; визначати приблизний ступінь екологічного ризику; ефективно користуватися екологічними довідниками, національними законодавчими і нормативними документами про охорону навколишнього природного середовища; формулювати практичні пропозиції щодо поліпшення екологічного стану навколишнього середовища; приймати практичні рішення з урахуванням реальної екологічної ситуації; виконувати функції членів громадських природоохоронних організацій, брати участь у громадських екологічних експертизах; вести природовиховну роботу серед населення.

При вивченні курсу «Основи екології» майбутні офіцери оволодівають основами знань з основних питань екології міста та глобальних питань урбанізації; особливостями будови, закономірностями еволюції і функціонування урбоекосистеми та її складових; особливостями використання геологічного середовища міст; знайомляться із сучасними екологічними проблемами міст та міських агломерацій; специфікою антропогенних факторів, що діють у містах; особливостями флори і фауни міст; впливом екологічних факторів урбоекосистеми на здоров'я міських жителів; знайомляться з основами раціонального природокористування та охорони природи у великих містах; технологіями захисту і відновлення урбоекосистем; отримують чіткі й обґрунтовані уявлення про взаємозв'язок усіх компонентів урбоекосистеми; знайомляться з основами управління екологічною безпекою у великих містах; особливостями функціонування урбоекосистеми м. Харкова.

У сучасних умовах тотального радіаційного забруднення території України важливим аспектом є формування радіоекологічної грамотності нового покоління майбутніх офіцерів.

Насамперед, це передбачає знайомство з фундаментальними і концептуальними основами сучасної радіоекології; висвітлення сучасних глобальних і регіональних радіоекологічних проблем; знайомство з основами радіаційного захисту населення; визначення ролі радіоекології як основи радіаційної безпеки; формування радіоекологічної культури як складової загальної екологічної культури особистості. Майбутні офіцери знайомляться з основними методами радіоекологічних досліджень; фізичною природою і основними характеристиками іонізуючого випромінювання; природними і штучними джерелами радіації; закономірностями міграції і хімічними взаємоперетвореннями радіонуклідів у навколишньому природному середовищі; загальними закономірностями впливу іонізуючого випромінювання на живі організми, в тому числі людину; одиницями вимірювання доз іонізуючого випромінювання; сучасними методами дозиметрії; екологічними наслідками застосування ядерної зброї; екологічними наслідками аварій ядерних реакторів на

АЕС; медико-генетичними наслідками радіаційного опромінення людини; принципами радіаційного захисту населення і природних екосистем.

Майбутні офіцери вчать аналізувати, синтезувати й узагальнювати набуту інформацію про характер радіоекологічних процесів; розуміти причини та наслідки радіоекологічних проблем; планувати та проводити радіозахисні заходи; працювати із законодавчими та нормативними документами, які стосуються забезпечення радіаційної безпеки; пропагувати радіоекологічні знання серед населення.

Курс «Основи екології» є провідним у формуванні екологічної культури курсантів та студентів. Він вводить до проблем екології і охорони природи найскладніший елемент – людину, яка розглядається як психобіосоціальна істота, а також продукт її творчої діяльності – техносферу.

При вивченні цього курсу майбутні офіцери отримують ґрунтовні знання про теорію і практику раціонального природокористування, національне і міжнародне природоохоронне законодавство, стан заповідної справи.

Майбутні офіцери знайомляться з основними антропогенними факторами, які завдають помітної шкоди здоров'ю людини; вивчають джерела екологічної загрози; механізми впливу забруднювачів на організм та патологічні процеси, які протікають у ньому, наслідки таких впливів. Основним є ознайомлення з факторами ризику з метою усунення або послаблення їх негативної дії. Важливий акцент ставиться на з'ясуванні позитивної ролі людини у вирішенні екологічних проблем.

Вивчення курсу «Основи екології» дозволяє ознайомити студентів із глобальними екологічними проблемами сучасності, науковими прогнозами подальшої взаємодії людства і природи. Майбутні офіцери знайомляться із сучасними стратегемами подолання екологічної кризи – соціально-економічними, філософськими та освітньо-гуманітарними. При ознайомленні з шляхами виходу з екологічної кризи акцент ставиться на тому, що сучасна екологічна криза є наслідком духовної кризи людства, антропоцентричного мислення. Вихід вбачається в духовній еволюції людини на засадах коеволюції, антропокосмічних

ідей К. Ціолковського, М. Холодного, М. Реріха, П. Флоренського, сучасних уявлень про ноосферу, основи вчення про яку були розроблені В. Вернадським і Т. Шарденом.

Курс «Основи екології» дозволяє формувати у курсантів та студентів новий екологічний світогляд і нову стратегію неруйнівної поведінки людини в біосфері. Він сприяє вивченню закономірностей взаємодії людини на популяційному та організменному рівнях з екологічними факторами навколишнього середовища, питань розвитку народонаселення в процесі цієї взаємодії, соціально-культурні і медико-біологічні аспекти оптимізації взаємодії суспільства і природи, питання екологічної безпеки людини та забезпечення високого рівня її екологічного здоров'я.

При вивченні курсу «Основи екології» результативними є заняття, які проводяться у формі дидактичних, сюжетно-рольових ігор; виконання екологічних проектів, у процесі яких розкриваються найважливіші питання та підкреслюються економічні й екологічні переваги нових прогресивних безвідходних способів виробництва. На цих заняттях курсанти та студенти виступають у ролі економістів, екологів, хіміків-технологів, відповідають на запитання аудиторії.

Значний інтерес у курсантів та студентів викликають різноманітні творчі завдання: розробка сценаріїв масових заходів та науково-просвітницьких бюлетенів, що присвячені різним визначним міжнародним екологічним датам – Дню Землі, Дню охорони навколишнього середовища, Дню захисту тварин тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Головними параметрами, які характеризують якість життя є мир та безпека, відсутність дискримінації, економічна продуктивність, демократичні процеси, забезпечення права людини на безпечне навколишнє середовище.

Суспільству, яке прагне сталого розвитку, потрібні освічені, духовно розвинені офіцери, які зможуть самостійно приймати відповідальні рішення та здатні прогнозувати можливі наслідки; яким притаманні мобільність, динамізм, конструктивність та готовність до співпраці. Саме екологічній освіті належить

провідна роль у збереженні нації, її генофонду, переходу суспільства до сталого розвитку та стати важливим фактором оптимізації відносин у системі «Людина-Природа».

Подальші дослідження вбачаємо у розробці максимально дієвих інноваційних форм і методів екологічної освіти курсантів і студентів у вищих навчальних закладах системи МВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Ю. Д. До питання екологічної освіти і виховання в загальноосвітніх, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах / Ю. Д. Бойчук, О. З. Злотін // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. — К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1998. — Вип. 14. — С. 48—52.

2. Бойчук Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Бойчук Ю. Д., Солошенко Е. М., Бугай О. В. ; 4-те вид., випр. і доп. — Суми : Університетська книга ; К. : ВД «Княгиня Ольга», 2007. — 316 с.

3. Бойчук Ю. Д. Програма і методичні вказівки з курсу «Основи екології» для студентів небіологічних спеціальностей денної форми навчання / Бойчук Ю. Д., Бугай О. В. — Х. : ХДПУ, 2002. — 24 с.

4. Лук'янова Л.Б. Основи екології. Методика екологізації фахових дисциплін : [навч.-метод. посіб. для викладачів] / Лук'янова Л.Б. — К., Ніжин : видавець Лисенко М.М., 2011. — 215 с.